

Göteborgs Stad

Kultur

Datum: 2016-02-29

Diarienummer: 2116/15

YTTRANDE

Till

Kulturdepartementet

103 33 STOCKHOLM

Betänkande av museiutredningen SOU 2015:89 - Ny museipolitik (Ku2015/02515/KL)

Göteborgs kulturförvaltning har tagit del av museiutredningens betänkande *Ny museipolitik* (SOU 2015:89) och utarbetat ett gemensamt yttrande för förvaltningens fyra museer: Göteborgs konstmuseum, Röhsska museet, Göteborgs stadsmuseum och Sjöfartsmuseet Akvariet.

Sammanfattning

Betänkandet redovisar flera intressanta och långtgående förslag till ny struktur för landets museiväsende i allmänhet och de statliga centralmuseerna i synnerhet. Nedan följer en sammanfattning av förslagen i museiutredningens betänkande.

En särskild museilag

En museilag föreslås införas för att slå fast de allmänna museernas fria ställning, i förhållande till den politiska beslutsnivån, som kunskapsinstitutioner och i deras ansvar att förmedla ett reflekterande förhållningssätt till historien och omvärlden. Syftet är att museerna, både på nationell, regional och kommunal nivå, utan hinder ska kunna granska samhället och lyfta fram kunskap av betydelse i dagens samhälle. Lagen innebär vidare att museerna har i uppdrag att aktivt förvalta sina samlingar och även mandat att överlåta lös egendom som ingår i samlingar de förvaltar genom gåva, byte eller försäljning om den inte behövs för verksamheten. I lagen regleras att alla museer inom det allmänna museiväsendet ska samverka bl.a. genom att ställa föremål ur den egna samlingen till varandras förfogande utan oskäliga avgifter eller administrativa hinder.

En ny myndighet för museer och utställningar

En ny myndighet föreslås inrättas med huvuduppgift att organisera en kollegial och professionsbaserad granskning av museiverksamheten vid centralmuseerna bl.a. i syfte att i högre utsträckning än idag jämföras med liknande institutioner i andra länder.

Nytt stadsbidrag för samverkansprojekt i museisektorn

Ett nytt stadsbidrag på totalt 28 mnkr för samverkansprojekt kring utställningar och annan publik verksamhet mellan statliga, regionala, kommunala och enskilda museer föreslås inrättas. Den nya museimyndigheten föreslås sköta fördelningen av statsbidrag samt befintliga bidrag till centralmuseernas forskning, till arbetslivsmuseer och till försvarshistorisk museiverksamhet.

Konsekvent och anpassad styrning

Regeringen föreslås utifrån den föreslagna museilagen granska myndighetsinstruktioner och andra styrdokument på museiområdet för att skapa större enhetlighet, tydlighet i museernas särart samt anpassning efter den nya regleringen av vissa övergripande frågor.

Bättre möjligheter att använda avgiftsinkomster

En generell ändring föreslås i de statliga museernas regleringsbrev för att möjliggöra att investera avgiftsintäkter i museiverksamheten. Museerna ska kunna bedriva museibutiker med vinst och sedan använda inkomsterna i övrig verksamhet. De museer som aktivt arbetar med internationella vandringsutställningar ska även kunna använda intäkterna från sådana i övrig verksamhet.

Förvaltningens synpunkter

Förvaltningen ställer sig positiv till betänkandet och en ny inriktning för museipolitiken, samt är även generellt positiv till förslaget om en ny museilag. Förvaltningen är dock tveksam till vissa formuleringar i författningsförslaget och ifrågasätter behovet av en ny statlig myndighet för museer och utställningar. Behov och förutsättningar för en ny myndighet för museifrågor bör närmare utredas och även andra möjligheter bör undersökas innan ännu en myndighet inom området skapas. Förutom Riksutställningar, som i betänkandet föreslås avvecklas, finns idag även Myndigheten för kulturanalys, Kulturrådet och Riksantikvarieämbetet. Möjligheterna att utöka en redan befintlig myndighets uppdrag till att även omfatta museer och utställningar kan exempelvis undersökas.

Kulturförvaltningen vill emellertid framföra vissa särskilda synpunkter med anledning av några enskilda förslag och frågor i betänkandet.

Kapitel 1

Ny museilag

Till skillnad från exempelvis Danmark har Sverige inte någon lag som definierar museerna och verksamheten. Det finns däremot inom biblioteksområdet. Betänkandets linje, att förtydliga museernas uppdrag och förutsättningar är generellt sett bra, men att i lagtext slå fast att ”*[de allmänna] museerna ska bidra till det demokratiska samhällets utveckling*” utelämnar helt den klassiska frågan om konstens och kulturens rätt att existera för sin egen skull. En rimligare formulering skulle kunna vara att ”*museerna inom det allmänna museiväsendet är nödvändiga delar av en demokratisk samhällsutveckling*”.

Utredningen är även juridiskt otydlig i sitt författningsförslag. Dels är enskilda formuleringar vaga och öppna för tolkning, dels lämnas utrymme för godtycklighet om vilka institutioner som ska omfattas av den nya museilagen. I författningsförslaget finns en definition av ett museum i § 2 och en helt annan i § 3. I det förstnämnda fallet definieras ett museum som ”*en institution som bedriver utställningsverksamhet*” och i det senare som en institution som förutsätts ägna sig åt ”*kunskapsuppbyggnad och en aktiv förvaltning av sina samlingar*”.

Det finns argument för båda definitionerna, men på sid. 268-270 fokuserar utredningen på den första, trots att branschen vanligen utgår från ICOM:s snävare avgränsning. För att ägna sig åt utställningsverksamhet krävs inte att en institution har en egen samling, det finns gott om exempel på det, men man kan med stöd av ICOM:s definition hävda att ett museum både bör bedriva utställningsverksamhet och förvalta sina samlingar. Förslaget till lagtext bör skrivas om i dessa delar, så att båda kriterierna förutsätts vara uppfyllda.

Förvaltningen ifrågasätter om en författning bör definiera kompetensnivån på medarbetarna inom en viss verksamhet, se § 9. Detsamma gäller utredningens syn på museernas arbete med samlingarna, och t.ex. användningen av begreppet ”förvaltning”, i förhållandet till det tidigare

använda uttrycket ”vårda”. Det är problematiskt att byta ut det etablerade ”vårda” mot ”förvalta” utan att definiera det senare.

Kapitel 2-8

Betänkandet redogör grundligt för de statliga utredningar om museiväsendet som genomförts de senaste 30 åren och där är frågan om styrningen av museerna viktig. Avsnittet om mål- och resultatstyrningens effekter (s. 222) har relevans även för den kommunala verksamheten. Ett stort antal mål och uppdrag av varierande komplexitet formuleras för det kulturpolitiska arbetet, vilket får till följd att museerna måste ”beta av” enskildheter istället för att koncentrera sig på den långsiktiga utvecklingen. Även utredningens resonemang om resultatredovisning är intressant. Att uttrycka verksamhetens resultat i form av enkla nyckeltal kan påvisa vissa utvecklingstendenser, men svårigheterna med att diskutera de kvalitativa aspekterna kvarstår.

Kapitel 9

Digitalisering

Digitalisering är numera en kärnverksamhet vid de flesta museer och i den politiska styrningen framhålls ofta digitaliseringens betydelse, t.ex. vad gäller samlingarnas ökade tillgänglighet. Utredningen resonerar om samhällets digitala utveckling och hur museerna kan manövrera i den, men det hade varit önskvärt med en mer ingående behandling av digitaliseringsfrågan utifrån de olika föreställningar om begreppet ”digitalisering” som ibland präglar dialogen mellan museiinstitutioner och exempelvis de offentliga revisionsorganen. Den fullständiga överföringen av analoga registerdata till en elektronisk databas framställs i uppföljningar fortfarande som den ideala målbilden, trots att man från musealt håll ofta pekar på betydelsen av prioriteringar, tematisering samt digital förmedling och dialog. Konsekvensen kan bli att museernas digitaliseringsarbete fokuserar på kvalitativa aspekter och uppföljningen på kvantitet. Det kan i sin tur leda till att man från politiskt håll får en felaktig bild av museernas digitaliseringsarbete, både vad gäller målsättningar och kompetens.

Museerna har idag överlag god kompetens vad gäller digitalisering och digitalt tillgängliggörande, den avgörande frågan är många gånger bristen på ekonomiska resurser.

Kapitel 10

Museernas ställning

En bärande tanke i betänkandet är att den politiska ledningen bör sätta de övergripande ramarna, men avhålla sig från detaljstyrning av verksamheten. Vad gäller styrning av museiverksamhet finns emellertid skillnader mellan kommunal och statlig verksamhet. Flertalet av de statliga museerna är egna myndigheter, med en relativt högre grad av frihet att utforma anpassade strategier för t.ex. IT-förvaltning, personalplanering, inköp, verksamhetsplanering och uppföljning, än vad som är möjligt på kommunal nivå. Där är kulturförvaltningen en av många förvaltningar som ska arbeta efter mål, policys och strategier som har upprättats med hela kommunen som målgrupp. Dessa övergripande styrdokument är sällan utformade med tanke på museernas verksamhet som är beroende av långsiktighet i vissa frågor och hög grad av flexibilitet i andra. De politiska strategierna och övergripande villkoren för den kommunala verksamheten kan för de kommunala museerna därför medföra svårhanterliga målkonflikter, t.ex. mellan ekonomisk politik, personalpolitik och kulturpolitik.

Ett tydligare mandat och större ansvar för museerna, som utredningen argumenterar för, ger otvivelaktigt större tyngd, men endast om det går att svara upp mot genom bl.a. starkare ekonomi. Det finns ett problem med politikens vilja att detaljstyra, men på kommunal nivå är det i lika hög grad avståndet mellan de beslutsfattande församlingarna och museiverksamhetens vardagsvillkor, som får just ekonomiska konsekvenser.

Ny myndighet

Lämpligheten av en ny myndighet med uppdrag att påverka de statliga centralmuseerna i vissa väsentliga avseenden är svår att bedöma innan frågan om de statliga museernas ställning som förvaltningsmyndighet klarats ut. Ur kommunalt perspektiv är inte en ny statlig myndighet lösningen på frågan om mer funktionell styrning och uppföljning av verksamheten. Redan idag finns, förutom Riksutställningar som föreslås avvecklas, även Myndigheten för kulturanalys, Kulturrådet och Riksantikvarieämbetet. Utgångspunkten bör hellre vara att, såsom utredningen gör, påvisa vilka svårigheter som föreligger och ta fram exempel på hur mer funktionella styrmodeller skulle kunna se ut och fungera i befintliga förvaltningar, både på statlig, regional och kommunal nivå. Möjligheterna att utöka en redan befintlig myndighets uppdrag till att även omfatta museer och utställningar kan exempelvis undersökas.

Peer review

Utredningen föreslår att den politiska styrningen av centralmuseerna delvis ersätts av ett kollegialt kvalitetssäkringssystem, uppbyggt enligt högskolevärldens modell med *peer review*-granskning och administrerat av den nya myndigheten. Frånsett att det praktiska genomförandet inte diskuteras, bortser utredningen från att *peer review*-systemet bygger på att de som utför en bedömning står på solid, vetenskaplig grund. Antalet personer med relevant forskarexamen i högskolevärlden är högt, till skillnad från museivärlden. Ett annat problem med den föreslagna utvärderingsmodellen är att en så central fråga reduceras till en rent inomsektoriell affär. Därmed förbigår man väsentliga grupper i utvärderingssammanhang, som museibesökare och andra brukare av museernas tjänster.

Samverkan

Avsikten i betänkandet att främja samverkan mellan museer inom det allmänna museiväsendet är bra. Förvaltningen ifrågasätter dock om samverkan är en fråga för lagstiftning, eller snarare en fråga för regleringsbrev eller andra styrdokument. Initiativ som syftar till att minska avgifterna välkomnas emellertid inom området t.ex. vad gäller lån mellan institutioner. Ett statligt bidrag för att främja samverkan kan givetvis vara positivt, men samverkan sker redan idag i stor utsträckning. Enligt förvaltningens mening motiverar inte bidragsgivningen tillskapandet av en ny myndighet, utan bidraget skulle kunna hanteras av exempelvis Kulturrådet eller Riksutställningar.

Samlingsförvaltning och gallring

Det är positivt att betänkandet behandlar frågan om samlingsförvaltning och gallring. Att museerna har ett ansvar för sina samlingar är självklart för de flesta och få skulle idag ifrågasätta de museianställdas rådighet över samlingarna, utöver de rent praktiska svårigheterna som föreligger vad gäller lokaler, klimat, säkerhet och de länge diskuterade gallringsproblemen.

För vissa museer är ett svårare problem än politisk styrning snarare att tidigare generationer museitjänstemän varit så ambitiösa i sin insamling att det idag är svårt att förnya samlingarna. Merparten av alla resurser går till förvaltning av det befintliga. Därför är förslaget att öka möjligheterna till gallring välkommet, liksom tanken att ersätta de ekonomiadministrativa lagarna och förordningarna som idag reglerar myndigheternas hantering av lös egendom med ett för museerna anpassat regelverk (s. 278-287). Här är det viktigt att bevaka att utredningen följs upp med förslag som gäller hela museisektorn och inte endast de statliga museerna.

Förvaltningen anser således att förslaget om museernas förbättrade möjligheter att gallra samlingarna är mycket positivt, men förutsätter att detta sker i enlighet med ICOM:s etiska regler.

Museibutiker

Förvaltningen delar helt betänkandets uppfattning att restaurang/café och museibutik bör ses som integrerade delar av museibesöket, vilket också i hög grad styrks av de NKI-undersökningar (nöjd kundindex) som görs med jämna mellanrum. Kravet på full kostnadstäckning har en klart negativ effekt på museibutikernas möjligheter att utveckla sin fulla potential. Ett inköp, eller enbart ett besök, i butiken  r en förlängning av själva museiupplevelsen. Förvaltningens bedömning är att museibutiker med anpassade och specialiserade sortiment inte konkurrerar med aktörer på den kommersiella marknaden. Snarare borde attraktiva och välbesökta museerna i högre grad ses som positiva inslag i kommersiella besöksnäringen, eftersom de genererar ytterligare mervärde i form av hotellnätter, restaurangbesök och inköp. Förslaget att undanta de statliga museerna från kravet på full kostnadstäckning  r utmärkt, men b r utsträckas och inarbetas i regelverket för hela det allmänna museiväsendet.

GÖTEBORGS STADS KULTURF RVLATNING

Carina S holm, tf museichef
Göteborgs stadsmuseum

Isabella Nilsson, museichef
Göteborgs konstmuseum

Susanne Erixon, tf museichef
Röhsska museet

Björn Varenius, museichef
Sjöfartsmuseet Akvariet